

kaasti suomalaisen päihdehuollon guru dosentti Lasse Murto jokin aika sitten. Hänen mukaansa juuri ”kaksosstrategia uusintaa entisestään jakoa A- ja B-kansalaisiin. Se on myös kaksinaismoralistinen; kunnan kansalaisiin pätee eri moraalit kuin ongelmakäyttäjiin. Tätä ajattelutapaa on protestoitava erityisesti päihdehuollon näkökulmasta. On ainakin osin kohtuutonta samaan aikaan vaatia tehokkaampaa päihdeongelmien ja alkoholismin hoitoa ja ihmisen sosiaalisen ympäristön alkoholisoitua”. Ja Murrolla on myös ehdotus uudeksi strategiaksi: meidän tulisi voimakkaasti painottaa solidaarista kokonaiskulutuksen vähentämistä kaksinaismoralististen toiveiden ja pakkojen sijasta. Vastaavaa on esittänyt jo aiemmin Klaus Mäkelä, toinen tunnettu dosentti. ”Alkoholipolitiikka on kohdistettava koko väestöön, ei yksittäiseen ongelmaiseen.”

Ikään kuin taustatueksi ja muistutukseksi kaikille olvi-juhlijoille ja heidän ministereilleen julkaisivat tutkijat Anja Koski-Jännes ja Jan Johansson Alkoholipolitiikkalehden numerossa 3/1988 artikkelin Mihin Suomessa retkahdetaan?. Siinä he erittelevät alkoholiongelmaisten tyyppisiä retkahdusten syitä ja päätyvät toteamaan jopa omaksikin hämmästyksekseen, miten paljon erityisesti miesten juomisen aloittamiseen vaikuttaa ulkoisten rajoitteiden heikkeneminen. Eli mitä alkoholimyönteisempi ilmapiiri, seura tai ajankohta on, sitä pahemmin se asettaa koetteille yksilön hallintakyvyn ja myös hänen identiteettinsä ja yhteenkuuluvuudentunteensa, kun on päätettävä, ollako osa ”märkää” ympäristöä vai ”toisinaajattelijaa”, joka kieltäytyy mukautumasta sen alkukantaisiin tapoihin. Olisikohan ministerillä tähän jokin tepsivä ”resetti”?

Leena Warsell

Ei vain käytännöllis-taloudellisuudella — kommentti Raimo Heiskaselle

Syystä Raimo Heiskanen (Alkoholipolitiikka 3/88) moittii artikkeliamme liian suuren palan haukkaamisesta. Kokonaisvaltaisuus on sinänsä pätevä, mutta muodikas ja käytännössä vaikea näkökulma minkä tahansa ilmiön tarkasteluun. Heiskanen tarjoaakin pitäytymistä piilevästi vallitsevaan käytännöllis-taloudelliseen ihmiskuvaan. Myönteisesti tulkittuna se tarkoittanee 1) sitä, että ihmiskuva on tarkoituksenmukainen, kiinnittynyt niihin käytännön toimenpiteisiin, jotka ovat mahdollisia ns. virallisen päihdehuollon suorittaa, ja 2) sitä, että ihmiskuva on käsitteistöltään mahdollisimman ekonominen, kaiken turhan riisuva. Epäilemättä Heiskanen tarkoittaa kuitenkin jotain muuta.

Erityistä huomiota Heiskanen kiinnitti eksistentiaalisen termin hämäryyteen. Väitimme, että on olemassa erityinen eksistentiaalinen taso, jolla alkoholismi ja siihen liittyvät asia koetaan, ja että toipumisen avain tai ydin on juuri eksistentiaalisella, kokemuksellisella tasolla tapahtuva muutos. Heiskanen väitti, että ne kokemukset, joiden olemme sanoneet olevan eksistentiaalisesti tulkitta-

vissa, ovat pikemminkin psykologisia tai sosiaalipsykologisia ilmiöitä.

Humaltumisesta voidaan puhua varmasti myös psykologisessa tai sosiaalipsykologisessa mielessä. Mutta tuota kokemusta voidaan yhtä oikeutetusti tarkastella myös kaikista niistä muista näkökulmista, joiden tarkoituksena on tutkia inhimillisiä ilmiöitä. Kaikki saavat osansa tästä kiehtovasta ilmiöstä, joka muovaa humaltuvan ja alkoholisoituvan elämää merkittävällä tavalla.

Tämä yksittäinen esimerkki osoittaa ehkä sen, että lähes kaikki erityistieteet ovat valideja lähtökohtia myös alkoholismin ja alkoholiongelman tarkastelemiseen. Niitä voidaan tarkastella yhtä hyvin kansantaloudellisesti kuin teologisestikin — asettamatta tutkimusaloja paremmuusjärjestykseen. Toisaalta voimme myös väittää, että mikään näistä erilaisista ja ehkä yhteismitattomista tarkastelutavoista ei ammenna tyhjiin päihdeongelmaa. Jos näin näennäisesti tapahtuu, kyseessä lienee eräänlainen dogmatisointi, jonka lopputuloksena voimme puhua ”sociologismista”, ”psychologismista” tai ”theologismista”. Eri tutkimusalojen jumiutuminen ”tunnelivisiohinsa” on yksi syy siihen, miksi tieteellinen tutkimus on pystynyt niin kovin vähän auttamaan käytännön päihdetyöntekijöitä.

Tarvitsemme siis monitieteistä lähestymistapaa ja sen mukaista synteisinomaista kokonaiskuvaavaa, jotta voimme ymmärtää alkoholismia riittävästi. Kyetäksemme tekemään työtä asiakkaidemme tai potilaidemme kanssa tarvitsemme tuohon pirstaleiseen kokonaiskuvaan vielä ytimen, joka kokoaa palaset yhteen. Tutkimukselle alkoholismi on mielenkiintoinen ilmiö, johon voidaan liittää sinänsä päteviä mutta rajoittavia määreitä. Alkoholismi on ehkä vielä päihdetyöntekijällekkin mielenkiintoinen ilmiö, jota voidaan tarkastella ulkoisesti. Mutta alkoholistille itselleen se ei enää ole ilmiö vaan kimppu kokemuksia. Näiden kokemusten väitämme muodostavan ilmiön palaset yhteen kokoavan ytimen.

Kaikki inhimilliset kokemukset ovat kaiketi eksistentiaalisesti tulkittavissa ja ymmärrettävissä — nimittäin sillä ehdolla, että ne ovat juuri *inhimillisiä* kokemuksia. Ne muovaavat ihmisen tapaa olla olemassa, mieltää olemassaolonsa tai kieltää se. Ihmisen tavassa olla olemassa on paljon muutakin kuin psykologiaa ja sosiaalipsykologiaa, mikäli ihmistä ei käsitetä mekaanisesti. Alkoholistin psykologinen ja sosiaalipsykologinen kuntoisuus saattaa olla hyvä; siitä huolimatta hän voi ratketa ryyppäämään. Tällöin hänen tavassaan ajatella ja asennoitua itseensä ja elämäänsä ei ole tapahtunut ratkaisevaa muutosta. Hänen sydämensä ja mielensä on enemmän alkoholistisen kuin raittiin elämäntavan puolella. Paljon riippuu siis tulkinnoista, joita alkoholisti antaa kokemuksilleen.

Eksistentiaalinen sydämen ja mielen taso on haaste meille ammatti-ihmisille. Se edellyttää oman itsemme kohtaamista ja jatkuvaa matkaa ihmisyyteemme, omaan eksistenssiimme. Se on löytöretki luonnolliseen terapeutisuuteemme. Siitä emme selviä muutamalla kurssilla; päinvastoin meidän on joskus jopa opittava pois jo oppi- maamme, mikäli mielimme kohdata toisen ihmisen sydämen ja mielen tasolla. Hoidon eksistentiaalisuus merkitsee 1) luotaantyöntävän ja harhaisen kaikkietävyuden ja ammattiroolien tietoista riisumista sekä 2) professionaalisten välineidemme sellaista käyttöä, joka antaa tilaa

asiakkaan tai potilaan omaehtoiselle ja persoonalliselle sydämen ja mielen muutokselle. Ammatillisuus ja ihmisyyttä eivät sulje toisinaan pois — kummallakin on aikansa ja paikkansa.

Heiskanen väitti, että termistä ”eksistentiaalinen” saattaa tulla eräänlainen taikasana, jolla avataan päihdeongelman lukkoja. ” — muutoksen avaimet ovat tietysti kokonaisvaltaisen ihmiskäsityksen laatijoiden hyppyyksissä. Kirkon ulkopuolella ei ole pelastusta —. Siinä sitä taas ollaan.”

Missä? Siinäkö, että ainoan oikean tiedon haltijat ovat jälleen käskemässä, mihin mennään ja kenen ehdoilla? Vai siinä, että alkoholisti itse osoittaa suunnan ja ehdot — itselleen, ei muille?

Kuka tahansa meistä saattaa kokea vallan toisiin ihmisiin niin päihdyttäväksi, että lankeaa ensimmäisen vaihtoehdon mukaiseen toimintaan. Heiskaselle ei ole varmaan mitään uutta siinäkään, että me kannatamme jälkimmäistä vaihtoehtoa, joka on periaatteessa ”vallaton”. Homman juju on siinä, että holistisen ihmiskäsityksen laatijoilla ja hyödyntäjillä ei ole hyppyyksissään tyhjentävää maailmanselitystä. He jättävät määrittelemättä, miten itse kukin meistä tulkitsee ja ymmärtää omat kokemuksensa. Ainoa, minkä he saattavat tehdä, on osoittaa vaihtoehtoja omien kokemustensa pohjalta. Kokemus jää lopulta kokijan itsensä tulkittavaksi ja ymmärrettäväksi.

Jos alkoholistin pelastukseksi tuleekin hänen oma kirkkonsa, mitä jää päihdehuollon tilille? Jäävätkö päihde-työntekijät pyörittelemään peukaloitaan kahvituntia odotellen, hypistelemään kortistojaan ja kirjoituskoneensa näppäimiä? Vai oppivatko he uuden puhettavan asioista, joiden parissa he askartelevat? Oppivatko he hyväksymään, että mikäli he eivät toimikaan vallitsevan käytännöllis-taloudellisen ihmiskuvan pohjalta, heillä ei enää olekaan sitä valtaa, joka heillä ehkä ennen on ollut?

Onko ehkä niin, että virallisten instituutioiden käytännöllis-taloudellinen ihmiskuva kohdistaa meihin niin suuren eksistentiaalisen paineen, ettemme voi muuta kuin luovuttaa? Vai onko muita vaihtoehtoja?

Veli Matti Helminen — Kalervo Koskela

Alkoholirikollisuus Helsingissä vuosina 1884—1905

”Helsinki hallitsee maata ja viina hallitsee Helsingiä.” (Kylväjä 1905)

”Ellei viinaa saada luvallisilla niin sitä hankitaan luvattomilla keinoilla ja ellei sitä sittenkään saa, niin juodaan vaikka paloöljyä.” (Uusi Suometar 1903)

Alkoholijuomien valmistuksen, myynnin ja anniskelun ympärille muotoutunut rikollinen toiminta oli 1800-luvun lopun Suomessa kiinteä osa alkoholipoliittisten ongelmien moninaista kirjoa. Aikalaiset kokivat laittoman väkijuomaliikkeen jopa aivan keskeiseksi alkoholipoliittista säätelevä vaikeuttavaksi tekijäksi. Teollistuvan ja kiihkeästi kasvavan Helsingin alkoholiongelmia puoles-

taan kärjistyivät juuri 1880- ja 1890-luvulla ja voimistunut julkinen keskustelu toi selvästi esille myös alkoholi-asetusten vastaiset rikkomukset.¹

Vuosina 1884—1905 Helsinki edusti Suomen kirjavassa mutta vähitellen tiukentuvassa alkoholipoliittisessa ilmastossa selvästi sallivinta linjaa. Tästä huolimatta myös pääkaupungissa oli runsaina oikeustapauksinakin esille tullutta alkoholirikollisuutta.² Etenkin yksityishenkilöiden asunnoissaan harjoittama paloviinan salakapakointi ja pienten ruokapuotien väärinkäytökset mallasjuomakaupassa olivat yleisesti esillä kaupungin raastuvanoikeudessa. Kaikesta päätellen oikeustapaukset edustavat vain ”jäävuoren huippua”, ja alkoholirikollisuuden todellista laajuutta on mahdoton selvittää.

Laiton väkijuomaliike oli oikeustapausten nojalla vilkkaimmillaan 1880-luvulla, jolloin se paloviinan salakapakoinnin osalta oli tiiviisti sidoksissa yksityisasuntoihin salakapakoitsijoiden ollessa voittopuolisesti vanhempia naishenkilöitä. Vuosisadan taitteeseen tultaessa syytteet alkoholirikoksista vähenivät huomattavasti. Aivan ajanjakson loppuvuosina paloviinan salakapakointitapaukset lisääntyivät jälleen, tällä kertaa esiintyi kaduilla ja toreilla miesvaltaista ulkosalakapakointia. Mallasjuomien myyntiin liittyneet lukuisat väärinkäytökset (myynti laitomaan aikaan, paikan päällä anniskelu) sen sijaan vähentyivät pysyvästi kaupungin kiristettyä 1890-luvulla mallasjuomien vähittäismyyntioikeuksien saantiperusteita.

Alkoholiasetuksia rikottiin myös Helsingin ravintoloissa ja kahviloissa, mutta kokonaisuutena katsoen laillisen anniskelun piirissä tapahtuneilla rikoksilla on yksittäistapausten leima. Syytteet antavat kuvan jossain määrin vakiintumattomasta ja kontrolloimattomasta anniskelulaitoksesta, jonka mahdolliset väärinkäytökset kuitenkin nähtiin virallisella taholla yleensä suhteellisen harmittomina. Laiton alkoholin anniskelu liittyi saumattomasti myös Helsingissä laajalle levinneeseen prostituutioon, muusta alkoholirikollisuudesta sen erottaa ennen muuta anniskelusta saatujen voittojen monenkertainen määrä tavalliseen salakapakointiin verrattuna. Virkavaltaa kiinnosti prostituution yhteydessä lähinnä parittajien kiinnisaanti, ja alkoholisyytteet olivat vain tämän toiminnan sivutuotteita. Alkoholin salapolttua ei Helsingissä tänä ajankohtana tavattu ja alkoholin salakuljetuskin oli syytteistä päätellen perin vähäistä.

Alkoholirikoksista syytettyjen omaleimaisimpia ja muusta rikollisuudesta selvimmän erottuvia piirteitä ovat vahva naisvaltaisuus (mallasjuomarikoksissa 66 % ja paloviinarikoksissa 55 %) ja syytettyjen huomattavan korkea keski-ikä (lähes 40 vuotta). Paloviinan salakapa-

---

Kirjoitus pohjautuu tekijän pro gradu -työhön: Laiton väkijuomaliike ja sen luomat alkoholipoliittiset ja yhteiskunnalliset ongelmat Helsingissä vuosina 1884—1905. Helsingin yliopisto, historian laitos 1987.

¹ Laittomaan väkijuomaliikkeeseen on tässä sisällytetty kaikki alkoholiasetusten vastaiset Helsingin raastuvanoikeudessa esille tulleet rikkomukset.

² Vuosina 1884—1905 tapauksia 2 085; enimmillään alkoholirikoksia oli jopa 17 % kaikista raastuvanoikeuden käsittelemistä rikostapauksista.